

Романюк Н. М.,
аспірант кафедри видавничої справи та редагування
Запорізького національного університету

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ МОВНИХ КЛІШЕ ТА ЇХНІХ УКРАЇНСЬКИХ ВІДПОВІДНИКІВ

Анотація. У статті окреслене поняття кліше, його місце серед інших мовних одиниць, особливості його використання та структури, наведені приклади з різними моделями структурних типів надслівних одиниць англійської та української мов.

Ключові слова: кліше, структурні моделі мовних кліше, надслівні одиниці, стереотипні одиниці.

Постановка проблеми. Явище стереотипних надслівних найменувань, тобто, кліше, що входять у повсякденне спілкування, стає все більше актуальним у теорії мови. Складність такого явища зумовлює різноманітність поглядів і підходів у описі й інтерпретації фактів мови. Нагальними питаннями, що стосуються дослідження мовних кліше як англійської, так і української мов, є опрацювання термінологічної бази. Конкретика в наявних визначеннях праць сучасних лінгвістів відсутня, оскільки одиниці такого типу розглядаються в лексикології та фразеології, інколи в морфології та синтаксисі, але часом розглядаються і стилістикою. Наступним, не менш важливим питанням, яке потребує більш детального розгляду, є структура кліше та її зміни при перекладі з однієї мови на іншу (у нашому випадку – з англійської на українську).

Огляд літератури за темою свідчить про низку дискусійних питань: окреслення поняття кліше, його місце серед інших мовних одиниць, особливості структури та використання. Так, стереотипні одиниці в радянському мовознавстві розглядалися в основному в роботах з фразеології, де проблемі кліше відводиться досить скромне місце (І. Кукліна), або взагалі не згадується (М. Шанський, Б. Ларін, О. Смирницький). Проте протягом останніх років поняттю мовного кліше приділяється дедалі більше уваги, оскільки науковці (В. Карнюшина, Н. Вишневецька, І. Загорулько, С. Лещак, Н. Шарманова, В. Бурунський, Г. Сосунова, В. Стрибижев) виділяють його як самостійне явище, відокремлюючи від фразеології, інші вчені ці два поняття ототожнюють (Р. Делевська).

Дослідники відокремлюють кліше від фразеологізмів та від вільних словосполучень за різними критеріями. Так, І. Загорулько [1], В. Карнюшина [2], С. Лещак [3] за основу беруть ситуативну знаковість та стандартизованість мовних одиниць, які є фіксованими для кожної статусної ролі, і на відміну від ідіом позбавлені емоційного забарвлення. В. Бурунський [4], Н. Вишневецька [5], Н. Шарманова [6] наголошують на їх високій частотності використання, на короткій структурі та на вживанні їх у типових ситуаціях.

У результаті аналізу теоретичної бази пропонуємо до клішованих одиниць віднести також і фразеологічні сполучення, складові частини яких відзначаються значно

більшою самостійністю, ніж зрощення і єдності, та не мають переносного значення.

Актуальним на сьогодні є порівняльний аналіз структури кліше у різних мовах, чим і зумовлений вибір теми.

Структурні типи мовних кліше французької та англійської мови були у центрі дослідження В. Бурунського [4], англійської та російської мови – В. Карнюшиної [2], російської мови – С. Лещак [3], Р. Делевської [7], української – Л. Завгородньої [8] та ін.

Мета нашої статті полягає у виявленні особливостей структури мовних кліше в англійській та українській мовах.

Виклад основного матеріалу. Що стосується стійкості структури, то склад мовних кліше в англійській та українській мовах варіюється. Структурні типи кліше номінативного характеру відповідають моделям фразеологічних одиниць і стійких словосполучень нефразеологічного характеру.

Серед мовних кліше в англійській мові переважають сполучення зі структурою простого речення, що зумовлено функціональним призначенням кліше, що у стислій, лаконічній формі характеризують певну подію чи ситуацію. В англійській мові виділяють чотири групи дієслівних структур кліше [4]:

1) двоскладні мовні кліше (прості непоширені речення, прості поширені речення);

2) перехідні форми між односкладними та двоскладними реченнями (презентативи «It's», «That's»; «That's + якісні прикметники»);

3) односкладні кліше (імперативні, інфінітивні конструкції, субстантивні, серед яких виділяють номінативні та прийменникові, вигуківі);

4) неповні речення (підрядні умови, речення: без підмета, простого дієслівного присудка, частини складного присудка та підмета, підмета та присудка, презентатив *It's* і *That's*).

До особливої групи належать мовні кліше номінативного характеру, що можуть оформлюватися в конструкції, аналогічні стійким комплексам комунікативного типу: кліше-словосполучення «іменник + прикметник», «іменник + іменник»

На відміну від англійської мови, у російській та українській учені Л. Завгородня [8], Р. Делевська [7], С. Лещак [3] виділяють два типи клішованих одиниць:

1) дієслівно-іменникові словосполучення: дієслово + іменник у знахідному відмінку; дієслово (дієприкметник) + іменник в орудному відмінку; дієслово + прийменник + іменник у знахідному відмінку; дієслово + *питання*; дієслово + іменник у родовому відмінку; дієслово + прислівник;

2) іменникові словосполучення: іменник + прикметник; іменник у місцевому відмінку + іменник у родовому відмінку.

Дослідники надслівних стереотипних одиниць англійської та української мов сходяться на тому, що мовним кліше притаманні і дієслівно-іменникова, і суто іменникові структури. Англійська мова характеризується наявністю більшості прикладів кліше, структура яких включає презентативи або фразові дієслова. При перекладі з англійської на українську мову спостерігаються зміни у структурі кліше, що свідчить про гнучкість складу мовних одиниць. Зауважимо, що кліше в англійській мові не завжди мають структурний відповідник в українській, оскільки у лінгвістичній типології аналізовані мови належать до різних груп (аналітична та синтетична відповідно).

У результаті аналізу фактичного матеріалу усі кліше за структурою можна об'єднати у дві групи: кліше-речення (з усіма підвидами за типологією В. Бурунського [4]) та кліше-словосполучення (за класифікацією Л. Завгородньої [8], Р. Делевської [7], С. Лещак [3]).

У групі мовних кліше зі структурою речення виділяємо такі типи:

прості непоширені речення: *I can disagree* (Я можу не погодитись), *I will explain* (Я поясню), *Are you kidding?* (Ти жартуєш?), *What's new?* (Що нового?);

прості поширені речення: *Can I help you?* (Я можу вам допомогти?), *Does the idea appeal to you?* (Ви підтримуєте цю ідею?), *It makes no difference to me* (Це немає значення для мене), *I am very glad to see you* (я дуже радий вас бачити), *It's an impossible question to answer* (На це питання неможливо відповісти);

в окрему групу доцільно виділити кліше, що є перехідними формами між односкладними та двоскладними реченнями через вживання моделі «That's/It's + якісний прикметник». Модель із «That's» властива англійській мові, оскільки при перекладі українською змінює структуру – виражається здебільшого одним словом: *That's marvellous!* (Чудово); *That's terrific!* (Приголомшливо); *That's fantastic!* (Збожжеволито); *That's good!* (Добре); *That's great!* (Чудово), *That's wonderful* (Чудово). Вживання сполучення слів із «It's» в українській мові передається через форму «Це + прислівник»: *It's outrageous* (Це обурливо), *It's impossible* (Це неможливо);

4) кліше, оформлені як односкладні речення, представлені і в англійській, і в українській мовах конструкціями у наказовому способі: наклоненні: *Relax!* (Розслабся!); *Don't worry!* (Не хвилюйся!); *Double time march!* (Бігом!), *Go ahead!* (Вперед!), *Line up!* (Шикуйся!), *Ready!Steady!Go!* (На старт!Увага!Марш!), *Round about turn!* (Кругом!), *At ease!* (Вільно!), *Count in twos!* (На перший-другий рахуйся!). В. Бурунський виділяє також специфічну для англійської мови модель, відповідно до якої мовні кліше формуються на основі прийменникової частини фразового дієслова: *Away with you (it)!* (Збирайся геть!); *In with you!* (Я в долі!), *Up against it!* (Ти nonas).

В англійській мові існують мовні кліше, побудовані за моделлю «прислівник + дієприкметник», які у результаті перекладу в українській мові набувають формулу «прислівник + предикативна форма на -но, -то»: *Enough said!* (Достатньо сказано!), *Well done!* (Добре виконано!), *Wet paint!* (Щойно пофарбовано!).

В окрему групу також виділяють англійські мовні кліше, що починаються із заперечної частки «not», утворюючи модель «not + іменник», яка у процесі перекладу на українську мову зникає. Такі кліше підкреслюють категоричний характер заперечення, відмови, заборона, посилюючи його емоційність: *No way* (В жодному разі); *No questions!* (Нема питань), *No problem!* (Без проблем); *No smoking!* (Не палити!), *No tongue!* (Ні слова!); *No comment!* (Без коментарів); *No admittance!* (Вхід заборонено!), *No dice!* (Без шансів). При запереченні також може використовуватись конструкції із заперечною часткою *not*: *Not on your life!* (Ні в якому разі); *not much chop* (Не дуже!), *Not on your Nanny* (Не дочекаєтесь!); *Not bad!* (Непогано!); *Not really* (Не зовсім!); *No half!* (Ще й як!);

5) достатньо поширеними в англійській мові є кліше із займенником *what*, що виконує функцію підсилення значення, і неозначеним артиклем та іменником. Така конструкція схильна до гнучкості, оскільки в українській мові набирає вигляду «вказівний займенник + іменник»: *What a shame!* (Який сором!), *What a surprise!* (Оце жарт!), *What a nuisance!* (Яка дрібниця!);

6) в окрему групу можна також віднести повні поширені питальні речення, які починаються на питальний займенник *what*. В українській мові він передається питально-відносним займенником *що*, *компію*: *What are you interested in?* (В чому ви зацікавлені?), *What are you talking about?* (Про що ви говорите?), *What do you want?* (Що вам потрібно?), *What is the matter?* (У чому справа), *What is the problem?* (У чому проблема?), *What is the time?* (Компа година?).

До цієї ж групи відносимо питальні речення, що починаються на прислівник *how*, що перекладається на українську мову окличною часткою *як*: *How are you?* (Як справи?), *How do you do?* (Як поживаєте?), *How are things?* (Як справи?), *How so?* (Як так?);

7) мовні кліше можуть оформлюватися як і неповні речення, які залишаються з незакінченою думкою. Саме до цієї групи можна віднести підрядні речення різних видів (обставинно-умовні, які вживаються без головного речення): *If you say so* (Якщо ти так кажеш), *If you don't mind* (Якщо ти не проти), *If it comes to that* (Якщо вже на те пішло), *If my memory does not fail me* (Якщо я не помиляюсь), *If this is the case* (Якщо так стоїть питання).

Варто зауважити, що незавершеність думки властива також мовним кліше англійської та української мов, що мають структуру двоскладного непоширеного та односкладного непоширеного речення відповідно: *It depends* (Як сказати...), *Who cares* (Кого хвилює), *They say* (Так кажуть!).

Номінативні мовні кліше можуть оформлятися в конструкції-словосполучення, схожі на структуру речення, та є аналогічними стійкими комплексами комунікативного характеру. Синтаксичні моделі і англійської, і української мови утворюють три групи конструкцій:

дієслово + іменник. Тут виділяють дві моделі кліше:

– перша в англійській мові – це «to + інфінітив + артикль + іменник», а в українській її відповідник «інфінітив + іменник у знахідному відмінку». Як бачимо, відмінність у цих моделях полягає в тому, що в українській мові відсутнє поняття артиклів і частки «to», яка в англійській ставиться перед інфінітивом. Наприклад: *To abandon an application*

(Скасувати заявку), *To absorb interest* (Отримувати вигоду), *To accept a challenge* (Прийняти виклик), *To accept an offer* (Прийняти пропозицію), *To accomplish a promise* (Виконати обіцянку), *To add the interest* (Нараховувати відсоток), *To administer a rebuke* (Винести догану), *To adopt a decision* (Приймати рішення), *To adopt a resolution* (Ухвалити резолюцію), *To adopt a suggestion* (Прийняти пропозицію), *To advance a hypothesis* (Висунути гіпотезу), *To advance an argument* (Наводити докази), *To affirm a judgment* (Виносити вирок), *To afford an opportunity* (Надавати можливість), *To break an agreement* (Розірвати угоду), *To conclude an agreement* (Укладати договір);

– другою моделлю в англійській мові є така – «фразове дієслово + артикль/відсутність артикля + іменник», що в українській має два відповідники: «дієслово + іменник» (*To deal with a question* (Висвітлити питання), *To come into fortune* (Отримати спадок), *To draw up agreement* (Укладати договір), *To drum up customers* (Приваблювати покупців), *To fasten on idea* (Дотримуватися думки) та «дієслово + прийменник + іменник» (*To dwell on the problem* (Зупинятись на питанні), *To encroach on territory* (Посягати на територію), *To complain of pain* (Скаржитись на біль), *To enter into negotiations* (Вступити в переговори), *To grow into role* (Входити в роль), *To leave out of account* (Не брати до уваги);

2) іменник + іменник. Ця конструкція відображається в таких моделях англійської та української мов: «артикль/відсутність артикля + іменник + прийменник of/on + іменник» та «іменник + іменник» відповідно: *A chapter of accidents* (Збіг обставин), *A play on words* (Гра слів), *Abatement of action* (Призупинення позову), *Abuse of authority* (Зловживання владою), *Achievement of goal* (Досягнення мети), *Division of labour* (Розподіл праці), *Point of view* (Точка зору);

3) іменник + прикметник. Ця структура зазнає певних змін при перекладі з англійської на українську мову, що зумовлено відсутністю артиклів в українській мові. Отже, цей тип структури реалізується в англійській мові в такій моделі: «артикль/відсутність артикля + прикметник + іменник», тоді як при перекладі на українську клішовані одиниці набувають форми «прикметник + іменник»: *A clarion call* (Бойовий клич), *A dormant account* (Поточний рахунок), *A package tour* (Пакетний тур), *A priory estimate* (Попередня оцінка), *A priory knowledge* (Теоретичне знання), *Abend exit* (Аварійний вихід), *Absolute necessity* (Крайня потреба), *Academic probation* (Випробувальний термін).

Отже, існують різноманітні підходи до вивчення питання мовних кліше, однак на нашу думку, кліше – це самостійна мовна одиниця, якій притаманна певна стереотипність, постійність складу та стійка закріпленість за комунікативними ситуаціями.

Структурні моделі мовних кліше англійської та української мов у своїй більшості не збігаються. Це явище спричинене тим, що українська мова не має артиклів, частки

«to», а також фразових дієслів. Тому клішовані одиниці при перекладі з англійської на українську зазнають змін у структурі, що вказує на гнучкість складу мовних кліше двох аналізованих мов, а також на еластичність. Однак виявлена і повна відповідність структурних типів кліше у двох мовах.

Література

1. Загоруйко И. Языковые клише в блогосфере интернет-дискурса: функционально-прагматический аспект: автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / И. Загоруйко. – Ижевск, 2013 – 24 с.
2. Карнюшина В. Сопоставительный анализ английских и русских этикетных клише (на материале художественных текстов): автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / В. Карнюшина. – М., 2011. – 24 с.
3. Лещак С. Языковое клише: прагматика, семантика и структура аналитических номинативных неидиоматических знаков в современном русском языке [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ujk.edu.pl/~leszczak>.
4. Бурунский В. М. Структурные типы речевых клише французского и английского языков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://scientific-notes.ru/pdf/036-020.pdf>.
5. Вишневська Н. Кліше як мовна одиниця: проблеми кліше в мовознавстві / Н. Вишневська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Книга 3. – С. 33-36.
6. Шарманова Н. М. Етнічна соціалізація як основа лінгвокультурної інтеракції (на матеріалі мовних кліше) / Н. М. Шарманова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 8. – С. 175-178.
7. Делевська Р. Структура, семантика і прагматика мовних кліше в руському мові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studiamethodologica.com.ua/?page_id=244.
8. Завгородня Л. Мовний стереотип і словесний штамп у мові газет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine57-58-2.pdf>.

Романюк Н. М. Структурні особливості англійських мовних кліше і їх українські відповідники

Анотація. В статті описано поняття кліше, його місце серед інших мовних одиниць, особливості його використання і структури, наведені приклади різних моделей структурних типів надсловесних одиниць англійського і українського мов.

Ключові слова: кліше, структурні моделі мовних кліше, надсловесні одиниці, стереотипні одиниці.

Romaniuk N. Structural features of English linguistic clichés and their Ukrainian correspondences

Summary. The article focuses upon the notion of a cliché, its place among other linguistic units; peculiarities of its usage and structure, there are given some examples of different types of structural models of over verbal units in English and Ukrainian languages.

Key words: cliché, structural models of linguistic clichés, over verbal units, stereotype units.